

ARVID FREDBORG:

En marknadsekonomin veteran

Under en tid när ännu keynesianismen var mer eller mindre allena rådande och dess apologeter för det mesta inskränkte sig till att lägga ut lärofaderns teser, fanns i Sverige en man, som hade det moraliska modet att stå för åsikten, att *marknaden* är överlägsen alla dirigistiska system. Längre betraktades han som en bisarr särpling, som man kunde ignorera, även om en del av hans argument i osedvanlig grad irriterade keynesianerna. Hans namn är Sven Rydenfelt, emeriterad universitetslektor i nationalekonomi vid Lunds universitet.

Men tiderna ändras som bekant och vi med dem. Ute i världen hade redan under 1940-talet röster höjts, som allt skarpare kritiserade vad man kunde kalla för neo-keynesianismen, dvs inte blott den avlidne lord Keynes' idéer utan också den tolkning av dessa, som lärjungar till honom producerat under efterkrigstiden (och som säkerligen skulle ha kommit mästaren att vända sig i sin grav). Det var den liberala nationalekonomins nestor, professor Ludwig von Mises, det var Hayek, Roepke, Rustow och Schmölders samt unga professorer vid Chicagos universitet, däribland en man vid namn Milton Friedman. De dirigistiska politikernas tilltagande svårighet gav kritikerna alltmer vind i seglen. Det lade grunden till neo-liberalismens starka frammarsch under 1960-, 1970- och 1980-talet.

Men låt oss återgå till Sverige. Även där började man mer och mer inse, att man överskattat statens förmåga att styra den ekonomiska utvecklingen genom underbalansering av de offentliga budgeterna och "transfereringar" i avsikt att öka efterfrågan. Dr Rydenfelt blev efterhand inte längre en ropandes röst i öknen. Han kom i stället att mer eller mindre representera "huvudströmmen" av ekonomiskt tänkande för att över-sätta ett amerikanskt uttryck. Marknadsekonomin gjorde till och med erövringar bland nationalekonomer, som hittills eller alltför räknats till socialdemokratien.

Det senaste utslaget av dr Rydenfelts flitiga penna är en studie i socialismens kris i tolv totalitära stater med tyngdvikt på dessas totala misslyckande på jordbrukets område. *Bönder - mat - socialism* (Liber förlag) in-

ledes med några synpunkter på företagar-miljö och kris. Men dess tyngdpunkt är betraktelsen av utvecklingen i tolv socialistiska stater. Den är i och för sig väl känd men förtjänar att ständigt läsas på nytt. Ryssland to m 1913 en av världens kornbodrar, har som bekant ständigt tvingats att importera gigantiska mängder av spannmål. Dr Rydenfelt påpekar att under de tretton åren 1970-82 ej mindre än sju var missväxtår, och att den sammanlagda importen av säd till Sovjetunionen under denna tid överstigit 300 miljoner ton. Men en granskning av siffrorna visar, menar författaren, att ingen som helst import skulle ha behövts. "Inte ens ett exceptionellt stort svinn till följd av slarv och bristfälliga transport- och lagringsmöjligheter kan förklara dessa siffror. För att undgå kritik - för att inte tala om repressalier och straff - frestas tydligen många av jordbrukets ledare rapportera skördevolymen som är bättre än verklighetens. Av allt att döma innehåller ryska skörde rapporter en hel del luft". Detta är säkerligen en riktig tolkning. Men större delen av förklaringen torde ha varit ett gigantiskt svinn. Det är ett välkänt faktum att *lagringen* i Sovjetunionen lämnar mycket övrigt att önska. Miljoner ton förfäres genom olämpliga utrymmen, brist på ventilation, råttor etc. Härtill kommer *stöder* ur statliga förråd. Det förefaller, som inte ens den militära lagringen av reservförråd skulle vara tillfredsställande.

Men den ryska jordbrukskrisen beror som bekant framför allt på grundläggande fel i systemet, med andra ord dess kollektivisering av jordbruket. Resultatet är att 23% av Sovjetunionens arbetskraft sysselsätts i jordbruket för att producera två tredjedelar av landets livsmedelsbehov, medan i Sverige och USA 3 1/2% av den totala arbetskraften producerar överskott! Dessbättre för makthavarna i Moskva har de själva dock tvingats medge en viss enskild verksamhet, de sk "private plots". Författaren påpekar att dessa ännu 1980 svarade för 27% av den totala livsmedelsproduktionen. Enligt den några år tidigare publicerade statistiken levererade de enskilda jordbruken 31% av allt kött och fläsk, samma siffra för mjölk, 39% av alla ägg, 34% av alla grönsaker och ej mindre är 59% av all

såld potatis.

Att jordbrukskrisen är Sovjetunionens Akilles-häl är ställt utom allt tvivel. Hur länge skall det dröja, innan makthavarna nödgas erkänna att socialism och jordbruk inte går ihop? Författaren citerar med rätta det dåvarande statsrådet Per Edvin Sköld, som 1953 sade: "staten är icke lämplig som jordbrukare. Jordbruk är en utomordentligt svårskött näring". Till detta skulle man snabbt vilja tillägga, att jordbruket inte är den enda svårskötta näringen utan att staten överhuvudtaget principiellt är olämplig som företagare.

Men jordbrukskrisen är om möjligt ännu värre i det största satellitlandet - Polen. Framställningen följs här av en kort exkurs om mat och priser i ett marknadssystem, som borde införlivas med undervisningsmaterielen i svenska skolor.

Rydenfelt går också igenom utvecklingen i en rad andra länder med socialiserad ekonomi. Han slutar med Tanzania och Kuba. Det förstnämnda landet, som numera mottager mera pengar i svenskt bistånd än något annat land, har den tvivelaktiga äran av att ha Afrikas sämsta förvaltning. Rydenfelt citerar någ-

ra ord av den socialdemokratiska nationalekonomen Carl Hamilton: "De offentliga organ som i Tanzania och andra länder har monopol på prissättning och handel med jordbruksvaror har vuxit ut till stora, extremt ineffektiva och därmed kostsamma byråkratier som i praktiken parasiterar på landsbygdsbefolkningen. Sverige har här ett stort ansvar eftersom vi inte bara bejakat den proklamerade politiken utan även hyllat den som framåtsyftande". Mycket skulle vara att tillägga om detta. Ur svensk synvinkel skulle det räcka med att konstatera att sällan har så mycket pengar förlösats till ingen nytta.

Dr Rydenfelts bok stimulerar måhända till gensägelse på en eller annan punkt. Man saknar till exempel tillräckligt med hänvisningar till att agrarpolitiken också i de icke-socialistiska staterna är tyngd av restriktioner och konkurrensbegränsningar. Dispositionen är också något orolig. Ett eller annat av de talrika citaten från ekonomiska klassiker hade kunnat strykas. Men det är bagateller jämfört med den omständigheten, att författaren fått fram ett viktigt budskap, som bör noteras av alla i en kritisk tid.

ELISABET HOLM:

Att vara förvaltningschef.

Av titeln på professors vid Nordiska Hälsovårdshögskolan i Göteborg, Edgar Borgenhammars, senaste bok - *Leda lagom. Om ledarskap i kommuner och landsting* (Liber förlag) skulle man kunna förledas tro att den handlar om det politiska ledarskapet i kommuner och landsting. Så är dock inte fallet. Boken handlar om att vara förvaltningschef i kommunal tjänst. De problemställningar som därmed tas upp blir inte mindre intressanta därav.

Vad är då ledarskap? Edgar Borgenhammar ger svaret: "Det är att svara för att uppgiften klaras av, med organisation och kommunikation, med planering och uppföljning,

med val av medel och metoder och med engagemang av medarbetare." Enkelt? Ack, nej, blindskären är förvisso många.

I en tid då resurserna krymper, då diskussionen om den offentliga sektorns effektivitet eller brist på effektivitet pågår för fullt är den som svarar för ledningen i en utsatt position, men samtidigt också den som med skicklighet och omdöme skall kunna gjuta olja på vågorna.

Ledarskap har att göra med synsätt och människouppfattning, menar Borgenhammar. Ledarskapet kan utvecklas men det kräver insikt om att egennyttan och oegennyttan är genuina mänskliga egenskaper och viktiga